

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

651 תשס"א ויצא לאור י"ג חשוון ה'תשס"א

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: שתיקתה של רחל

בַּת לֵבָן אַחִי אִמּוֹ וְאֵת צֶאֱן לֵבָן אַחִי אִמּוֹ וַיִּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּקְרָב אֶת
הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשָּׁק אֶת צֶאֱן לֵבָן אַחִי אִמּוֹ.

מדייק האור החיים הקדוש שנזכר כאן "אחי אמו" שלש פעמים, וז"ל: טעם אומרו שלש פעמים "אחי אמו" ללא צורך, לומר שכל מעשיו היו לצד היותו אחי אמו ולכבוד אמו. או לצד החשד שיראוהו עושה חסד עם רחל והוא איש נכרי לזה היה מוציא מפיו טעם הדבר, בראותו רחל אמר בת לבן אחי אמי, הצאן של לבן אחי אמי, ובעת ההשקאה ג"כ שבזה הסיר מעליו חשד דבר, ובעת שנשק לא אמר כי כבר אמר, ועוד בכיו יגיד עליו כי אחים היו. עכ"ל.

נמצא כי בעת שיעקב אבינו הולך לבאר לחפש שידוך הרי הוא שמקפיד מאוד על מצות כיבוד הורים. מכאן יש להביא מקור לדברי החפץ חיים כי כיבוד הורים מסוגל למציאת שידוך.

כך היה אומר הצדיק רבי משה מנדל זצוק"ל בשמו של החפץ חיים, שהמלאך שנברא ממצות כיבוד הורים, יודע להמליך יושר על נושא הזיווגים יותר ממלאכים שנבראים ממצוות אחרות. (ויש להוסיף שזו מידה כנגד מידה כדי שגם המעוכב שידוך יזכה להיות אבא או אמא שיכבדו אותו).

והוסיף הצדיק רבי משה מנדל זצוק"ל, שצריכים לזה כיבוד הורים "במסירות נפש", כלומר גם באופנים שקשה מאוד, לכבד באופן חריג, ועי"ז נברא המלאך הנז', וא"כ בתחום זה צריכים להשקיע עם כל הכח. ובספר אחריו בנימין (עמ' רע"ח) מובא בשם הגר"ר בנימין בצרי זצ"ל, שגם ללמוד הלכות כיבוד אב ואם היא סגולה למציאת זיווג.

והרי לנו מקור לכך בתורה הקדושה אצל יעקב אבינו בהיותו בבאר למצוא זיווג הוא מקפיד מאוד על מצות כיבוד הורים.

נאמר בפרשה (ל', כ"ה): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לֵבָן שְׁלַחנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי. תִּנֶּה אֶת נָשִׁי וְאֵת יְלָדֵי אֲשֶׁר עִבְדָּתִי אִתְּךָ בֵּהֶן וְאֶלְכָה כִּי אֶתֶּה יְדַעְתָּ אֶת עִבְדְּתִי אֲשֶׁר עִבְדָּתִיךָ.

כלומר יעקב אבינו אחר לידתו של יוסף שהוא שטנו של עשו מבקש מלבן לצאת ולחזור לבית הוריו.

[ועל אף שיוסף הצדיק היה סך הכל בן כמה חודשים בלבד, עדיין אינו לומד תורה ועדיין אינו מתפלל, אבל עצם שהותו מגודל קדושתו מבטל הוא את כוחו של עשו הרשע. וזאת משום,

מובא במדרש תנחומא (פרשת ויצא סימן ו') על יעקב אבינו: "והיה משלח סבלונות (מתנות) ליתנם לרחל. והיה לבן נותנו ללאה והיתה רחל שותקת במשך שבע שנים היא ראתה כיצד המתנות שיעקב שולח לה ככלתו ניתנות ללאה אחותה ושתקה. שתיקתה של רחל איננה רק ברגע אחד, באותו רגע שמסרה את הסימנים ללאה אחותה, אלא כל משך שבע השנים היא רואה איך יעקב אבינו שולח מתנות עבורה ואביה ללבן נותנם ללאה. ורחל כנגד זה שותקת.

ואחר כך, כאשר רחל שומעת את המילים: "המעט קחתך את אישי" מפי אחותה, היא יכולה לומר לה אני לקחתי לך את אישך!! הרי אני זו שוותרתי לך ולמרות זאת היא שותקת, ולא זו בלבד, אלא שעוד מצדיקה אותה ומסכימה כי אכן היא ראויה לילדים - הוא השיא של השתיקה - מעשה עצום, שאין לו שיעור. ובזכותו נפקדה בעצמה בילדים.

אמר לה הקב"ה: את שתקת, חייך בזכות אותה שתיקה זוכרך אני, שנאמר: "ויזכור אלקים את רחל". אמנם כן, עבודת מידות קשה היא זו, אך שכרה מובטח בצידה.

המשנה באבות (פ"א משנה יז): שִׁמְעוֹן בֶּנִי אֹמֶר, כָּל יְמֵי יְגֻלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה.

ויש לומר בדרך רמז, הגמרא במסכת נדה (יג:) מביאה: אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. וכתב רש"י: שבגוף - חדר כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות נולדים. ע"כ.

ומצינו ברחל מעלת השתיקה כמובא במדרש (בראשית רבה פרשה עא סימן ה'): רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה בעלי מסטירין, בנימין ישפה יש פה יודע במכירתו של יוסף ואינו מגיד, שאול ואת דבר המלוכה לא הגיד לו, אסתר (אסתר ב) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה ע"כ. ועוד איתא בבראשית רבה (פרשה עג סימן ד) "ויזכור אלהים את רחל", מה זכירה זכר לה? שתיקתה לאחותה בשעה שהיו נותנין לו את לאה היתה יודעת ושותקת.

הרי לנו שמה שזכתה רחל לבנים היה מחמת השתיקה. נמצא כי על ידי מידת השתיקה זוכה לילדים. וזהו "לא מצאתי לגוף" הרוצה להגיע אל עולם הנשמות ולמשוך משם נשמות, יזכה על ידי "שתיקה".

אומר הפסוק (כ"ט, ט'): "עוֹדְנֵנוּ מִדְּבַר עֲמָם וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֶּאֱן אֲשֶׁר לְאִבְיָהָ כִּי רָעָה הָיָה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל

שיוסף הצדיק נולד מתפילותיה הרבות של רחל, וזהו כוחו של 'ילד של תפילות'.

אולם לבן מסרב לבקשתו של יעקב: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבֵן אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וַיְבָרְכֵנִי ה' בְּגִלְלָךְ. וַיֹּאמֶר נִקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתְנָה". בעקבות זאת נשאר יעקב אבינו עוד שש שנים בביתו של לבן.

ובודאי כששמע יעקב אבינו את סירובו של לבן היה בצער גדול, שכבר ארבע עשרה שנה הוא בבית לבן ועוד ארבע עשרה שנה היה בבית שם ועבר, רוצה הוא כבר לחזור לבית הוריו. אולם לבן לא נותן לו ומבקש ממנו להישאר.

אולם למעשה היתה טמונה בזה הצלה ליעקב אבינו, שהרי הרמב"ן בפרשת וישלח כותב שרחל נפטרה קודם כניסתם לארץ ישראל כי יעקב אבינו לא יכול היה להיכנס כשהוא נשוי לשתי אחיות לארץ ישראל. אם כן, אם היה לבן מסכים לשלח את יעקב מיד ואל היה ממתין עוד שש שנים, הרי שרחל היתה מתה שש שנים קודם לכן. וכל העיכוב היה לטובת יעקב אבינו.

דבר נוסף, מבואר במדרש שיעקב אבינו היה מחוייב לקבור את רחל על אם הדרך ולא להביאה למערת המכפלה. כיון שיש דין המובא במסכת מועד קטן (כז:): שאשה שנפטרה בדרך משום ניוול המת קוברים מיד במקום מיתתה ואל מביאים אטותה לקברי המשפחה. ובמדרש (בר"ר פט, ב) לומד זראת מרחל אימנו שנאמר בה: 'ותמת רחל ותקבר' - סמוך למיתה קבורה. ע"כ.

אבל למעשה קבורה זו היתה הצלה לדורות כאשר יצאו ישראל לגלות עברו דרך קברה של רחל והתפללו שם, והיא הלכה לפני כסא הכבוד והתפללה עליהם והקב"ה שמע את תפילתה והבטיח "ושבו בנים לגבולם".

נמצא כי הקבורה על אם הדרך שהיתה מחמת החובה הלכתית עמדה להם לזכות כשיצאו ישראל לגלות.

בפרשת השבוע רואים את בטחונו הגדול של יעקב אבינו בהש"ת, כפי שמביא המדרש (בר"ר סח, א) על הפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", את הפסוק במשלי פרק ג': "אֲזַן תִּלְךָ לְבָטַח וְדָרְכְךָ".

מסביר השפת אמת (שנת תרס"א) הרי כל הסיבה של עזיבת יעקב את באר שבע היא בגלל הפחד של רבקה מעשו שלא יהרגו אותו, לכן היא אומרת לו: 'עתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן'.

ובכל זאת נאמר אצל יעקב "ויצא" "וילך" לא בלשון בריחה, כי עכשיו רצון ה' שאעזוב את העיר אני עוזב אבל אני לא בורח כי אף אחד אינו יכול לפגוע בי לרעה בלתי רצון ה'.

מוסיף על כך בספה"ק "באר מים חיים" (פסוק י בד"ה ועוד יאמר) וזל"ק בא"ד: "לך ראה בטחון הצדיקים בהקב"ה כי אף שהיה יודע שבלב עשיו אחיו עליו, להרגו בערמה וגם לקח אשה על נשיו מחלת בת ישמעאל והיא אחות נביות, כלומר כל משפחתה רשעים והוא נתחתן עמהם, וכבר יש לו עזר לרשעו ישמעאל ונביות, וכולם ודאי שונאים ליעקב, והיה מדרך העולם שיעקב יצא מן המקום בחשאי, מכוסה מעין כל, שלא יגידו לעשיו כלל כי הוא בורח. אבל יעקב לא עשה כן רק 'ויצא מבאר שבע' בריש גלי לעין כל העם, וכולם צווחו ווי על יציאתו והיה עושה רושם בעיר יציאתו מן המקום, ולא פחד ולא רעד כלל, כי כבר היה יודע אשר כל הבטחות שהבטיח הקב"ה לאברהם ויצחק הכל על ידו יהיה... ועל כן לא ירא מעשיו, ועל זה אמרו במדרש: "אז תלך לבטח דרכיך" זה יעקב, כי יעקב הלך בבטח בלב שלם, ולא עלה בלבו שום מורא ופחד, כי גדלה בטחונו בה' אלוהיו כאמור. וגם "וילך חרנה", כלומר עוד הגדיל לעשות שהלך לחרן לבית לבן הרשע ובודאי היה יודע רשעת לבן הארמי, ובפרט כאשר יתחברו שניהם עשיו ולבן ודאי כי יש לו לירא מהם. אבל הוא לא ירא

מפניהם וילך בלב שלם, וע"כ אמרו אם תשכב לא תפחד מעשיו ולבן, כלומר אף אם יתחברו שניהם לא תירא מהם כי אלוהי אביך בעזרתך". עכדה"ק.

ויש להוסיף עוד מש"כ באור החיים הקדוש (כ"ז, מ"ג): ברח לך אל לבן. כי הוא יעמוד נגד עשיו אם ילך להורגך. עכ"ל.

כלומר, המקום הבטוח ביותר עבור יעקב להישמר מעשו הרשע הוא בית לבן ובכל זאת יעקב הלך ללמוד בבית שם ועבר י"ד שנים. הרי שלא סמך על גבורות לבן הרשע שהוא יגן עליו מפני עשיו הרשע, רק בטח לבו בהקב"ה והלך ללמוד.

כמו כן על הפסוק (כט-א): "וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך" כתב רש"י: לפי שבא בידים ריקניות, אמר: אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו. אמר לו ליעקב: מה אעשה לציווי של אבא? אמר לו יעקב: טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

וכן כתבו בפירוש "בעלי התוספות" (בשלח י"ז, ח') על הפסוק "ויבא עמלק וילחם עם ישראל בריפידים". נמצא במדרש, עשו השביע את אליפז בנו להרוג את יעקב לפי שרימהו מן הבכורה, ואמר לו: בני בכורי אם תהרגהו תשוב לך הבכורה. הלך אליפז נתייעץ עם תמנע אמו, והיא מנעתו ואמרה לו: בני, יעקב גיבור ממך ויהרגך, ואביך הרשע אם לא היה ירא ממנו פן יהרגהו, היה חפץ להורגו מידו יותר מעל ידי אחרים. מה עשה אליפז? כדי לקיים מצות אביו ושבועתו, הלך אל יעקב ונטל ממנו כל ממונו ועני חשוב כמת. כיון שראה עשו שלא עשה אליפז מצוותו, הלך לעמלק בן אליפז ואמר לו שיהרוג יעקב, נתרצה עמלק לדברי זקנו עשו ונשבט לו שיהרגנו".

ואומר על כך המדרש (בר"ר סח, ב): ר' שמואל בר נחמני פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אשא עיני אל ההורים, למלפני ולמעבדני מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה "ויקח העבד עשרה גמלים וגו'", ואני לא נזם ולא צמיד אחד וכו'. ריב"ל אמר: שילח עמו אלא שעמד עשיו ונטלה ממנו, חזר ואמר מה אני מובד סברי מן בריי, חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ וגו' ה' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן, ישמור את נפשך ממלאך המות, ה' ישמר צאתך ובואך וכו' עיי"ש,

מסביר החידושי הר"ם (הובא בשיח שרפי קודש בפרשתינו) את השאלה והתשובה של יעקב אבינו, שיעקב אבינו היה תמה על עצמו על עצם המחשבה הזאת שהיא לא ראויה לו, ולמה באה לו מחשבה זאת שאין לו אפילו נזם אחד וצמיד אחד, ולזה חזר ואמר חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי, היינו שהמחשבה הזאת היא רק לעזור, לאחר שיודע בבירור שאין לו שום תועלת והוא אין, אז יבוא לו עזר מעם ה' בתוקף ועוז, ולכן לא אמר תיכף עזרי מעם ה', וזה פעל יעקב אבינו לדורות, כאשר ישראל אין להם שום עזר והמה אין, ויודעים שאין להם שום עזר, אז יבוא העזר מעם ד' עושה שמים וארץ.

ובסופו של דבר התשובה לבכיו של יעקב מי יסכים להתחתן עם בחור עני ואביון, הקב"ה שמזווג זיווגים לוקח את לבן שהיה בתחילה עשיר מופלג ומפסיד את כל רכושו, עד כדי כך שהיה צריך לשלוח את בתו הקטנה רחל עם הצאן ולא היו לו עבדים ורועים לקחת את הצאן.

וכך הסכים לבן לתת ליעקב את בנותיו. וכן מובא בילקוט שמעוני (רמז ק"ל): "אנכי אחטנה" - אני הייתי חוטא על הארי שכך גזר הקב"ה על צאנו שהיה הארי אוכל ממנו בכל יום חמשה. יע"ש. ורק בזכות יעקב חזרה הברכה בביתו.